

Objev Madony s anděly z Havraně
Jan Royt – Markéta Macháčová

Obr 1. Kostel v Havrani. Foto: Jiřina Fenclová 2014. Zdroj: SOKA Most, Fotografická sbírka

Resumé

Discovery of the Madonna with Angels from Raven

The article reflects on the discovery of an important Gothic statue of the Madonna with Angels from Havran, dating from the 1470s, which was found in the attic of a farmhouse in the village of Moravěves and subsequently purchased for the collections of the National Gallery in Prague. The results of an archival research of sources related to the church of St. Lawrence in Havrana, which is offered as a probable place of the original location of the statue, are presented. This is followed by a detailed art-historical analysis of the work, including a description of the iconography, style and comparison with similar works from the same period. The sculpture represents an unusual type of Madonna being carried by a trio of angels playing musical instruments. The possible origin of the sculpture is discussed with the hypothesis of its belonging to one of the Prague or Most sculpture workshops. Despite the questions raised about the unclear origin of the sculpture, the importance of this discovery for the knowledge of medieval sculpture in north-west Bohemia is emphasised.

Keywords: Madonna, Havraň, Gothic sculpture, Northwest Bohemia, medieval monuments, iconography

Obr 2. Havraň, interiér kostela sv. Vavřince kolem roku 1970.
Zdroj: Oblastní muzeum a galerie v Mostě

Na půdě statku ve vesnici Moravěves, která je součástí obce Havraň, byla majiteli usedlosti na jaře roku 2022 nalezena socha trůnící Madony nadnášené trojicí andělů (lipové dřevo polychromované, v. 95 cm, 70. léta 14. století).

Kostel svatého Vavřince v Havrani v přehledu archivních pramenů Státního okresního archivu v Mostě

Havraň patří mezi nejstarší lokality s doloženým kostelem osazeným farářem v okolí města Mostu. První písemná zmínka o kostele v Havrani pochází z roku 1337, kdy byl kostel předmětem sporu o patronátní právo mezi Ješkem z Havraně a Štěpánem z Hrušovan a Moravěvsi. V 15. století vlastnil část vsi rod Koldiců a později Jiří Opl z Fictumu v roce 1496 ustanovil ves na nábožné a dobročinné skutky chudiny z Mostu. Od té doby byla ves pod správou mostecké městské rady.¹

Stavbě kostela, který je zasvěcen svatému Vavřinci pravděpodobně předcházela existence gotické kaple. Ačkoliv kostel prošel v 18. století barokní přestavbou, gotické prv-

ky jsou doposud patrné jak při vnějším pohledu (hrotitá okna s kružbami, boční portál), tak v interiéru. K vnitřnímu vybavení kostela náležel hlavní oltář pocházející přibližně ze druhé čtvrtiny 18. století se sochou svatého Vavřince. Součástí oltáře byly též sochy sv. Petra a Pavla. O něco málo starší byly boční oltáře pocházející přibližně z let 1680–1690. Tyto dva boční oltáře zasvěcené sv. Anně a Panně Marii, stejně jako další cenné vybavení (socha Panny Marie Nanebevzaté z první poloviny 18. století či sv. Antonína Poustevníka z roku 1738 a další) se však v současnosti v kostele již nenacházejí.²

V mosteckém Státním okresním archivu se ke kostelu v Havrani váží tři fondy. Jedná se o fond č. NAD 291 Farní úřad Havraň, NAD 127 Archiv města Most a NAD 207 Okresní národní výbor Most. Fond farního úřadu obsahuje celkem 62 inv. čísel, z toho je 38 evidenčních jednotek knih a dvě ev. jednotky kartonů se spisy. Písemnosti se zachovaly torzovitě a pojímají časové období 1737–1944. V pamětní knize z let 1848–1927 nalezneme na 213 očíslovaných stranách zápisy z nejdůležitějších okamžiků farnosti. Knihy účtů a mešních nadací obsahují léta 1737–1943. Kniha mešních nadací, inv. č. 25, obsahuje též opisy nadačních listin. V knihách a spisech fondu Farní úřad Havraň nebyla objevena zmínka o gotické plastice Panny Marie.

Zajímavější se v tomto ohledu jeví aktový materiál téhož fondu. Pod inv. č. 47 se nachází seznam kaplí, křížů a soch v obvodu fary Havraň – nedatovaný dokument pravděpodobně z 19. století, dále nadační listiny a záležitosti nadačních mší z let 1876–1906 (inv. č. 48), inventář kostela v Havrani z roku 1933 (inv. č. 52), doklad o zapůjčení soch na výstavu baroka Městskému muzeu v Mostě z roku 1927 a kostelní účty a přehledy jmění a majetku ze 30. a 40. let 20. století.

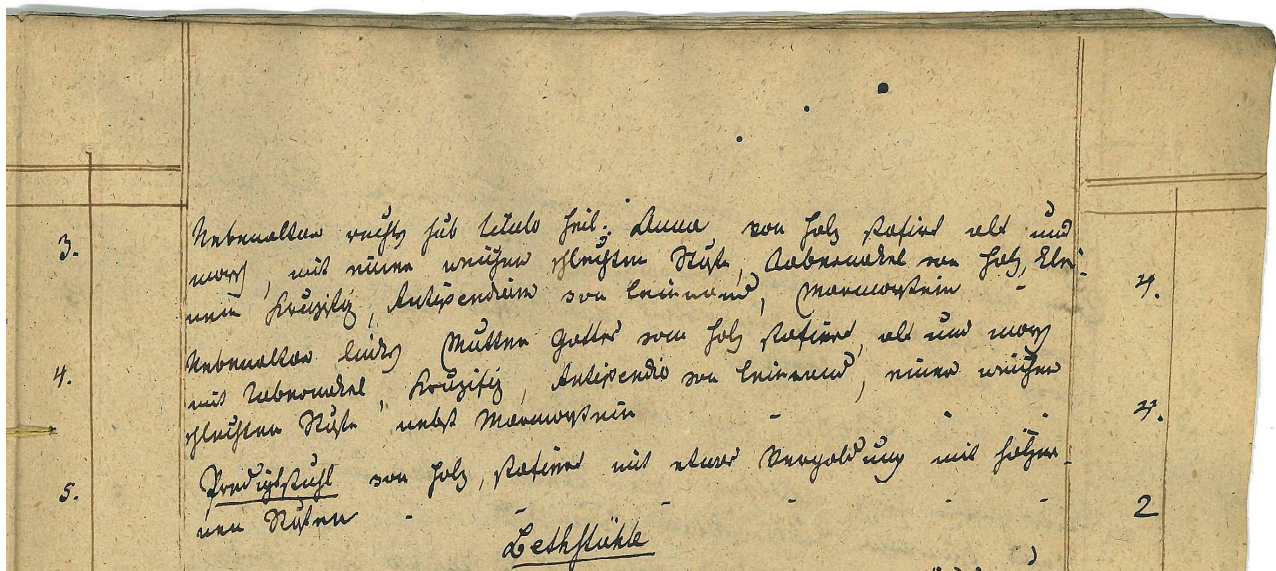
Vzhledem k tomu, že kostel v Havrani po značnou dobu své existence náležel mezi mostecké městské statky, je materiálově rovněž zajímavý fond č. NAD 127, tedy Archiv města Most. Mezi knihami se pod inv. č. 641 nachází kniha fundací kostelů a kaplí náležejících městu Most z let 1732–1836. Dále hlavní účetní knihy patronátních kostelů a kaplí zahrnující roky 1835–1944 (inv. č. 6080–6166). Účty kostela svatého Vavřince v Havrani představují nejpočetnější položku v tomto fondu, zahrnují roky 1781–1914 a nesou inv. č. 7440–7504. S jednotlivými nadacemi pak souvisí spisový materiál. Jednotlivé mešní nadace kostelu sv. Vavřince najdeme pod inv. č. 2862 a 2873 (zahrnují období let 1719–1472, 1849), dále opisy nadačních listů pod inv. č. 4299. Celkové seznamy mešních nadací kostelu v Havrani z let 1744–1838 obsahuje inv. č. 2875. Pod inv. č. 2996 nalezneme nadaci bratrstva sv. Vavřince v Havrani. Se jmenovaným bratrstvem souvisí též inv. č. 3118, tedy výkaz majetku po zrušeném bratrstvu sv. Vavřince v Havrani na sociální účely z roku 1794. Vý-

¹ Antonín PROFOUS – Vladimír ŠMILAUER – Jan SVOBODA, *Místní jména v Čechách: jejich vznik, původní význam a změny*, I. Díl, Praha 1960, s. 600.

² Libuše POKORNÁ, *Havraň – Saběnice 1281–2006 (Kapitoly z historie obcí)*, Havraň 2006, s. 10–11.

3.	Antiquarische weißes feines Silber; dieses von sehr feinem und mit neuem mit einem weissen glänzenden Silber, welches von sehr feinem mit feinsten, feinsten von einander, manufakturmäßig	4.
4.	Antiquarische Leinwand (Mitteln Gold) von sehr feinem, sehr schön mit feinsten, feinsten von einander, manufakturmäßig	4.
5.	Antiquarische von sehr feinem, sehr schön mit feinsten, feinsten von einander, manufakturmäßig	2
<u>Beckstücke</u>		
6.	Diese sind 11 Stück und 20 weitere, einige sind beschriftet mit feinsten 5 Stück ein Stück von 1757 und ein Stück von 1807	18 15.
7.	Ein feines Becken aus feinstem Silber	45.
8.	Ein feines Becken aus feinstem Silber	2
<u>Beckstücke</u>		
9.	Diese sind 11 Stück von feinstem Silber mit Beschriftung mit feinstem Silber	1 15.
<u>Kirchenglocken</u>		
10.	Diese sind 4 Stück von 400 lb ein mittelgroßes 25 lb und ein kleinstes 12 lb. zusammen 437 lb.	174 48.
<u>Allerglocken</u>		
11.	3 Stück von 1 Stück bei den Dörfern	1 30
<u>Tafeln</u>		
12.	2 von einem mit einem Silber, ein kleineres Silber, ein mit einem Silber ganz von dem Jahr 1773	10 -
<u>Rüstungsgesetze - Gold - Silbergeschloße, Prellsteine, Kuppen und Messing</u>		
13.	Ein Messing zum Spiel von Silber und zum Spiel von Silber	6
14.	Ein Messing zum Spiel von Silber und zum Spiel von Silber	1
15.	Ein Messing zum Spiel von Silber und zum Spiel von Silber	12
16.	Ein Messing zum Spiel von Silber und zum Spiel von Silber	30
17.	Ein Messing zum Spiel von Silber und zum Spiel von Silber	30
18.	Ein Messing zum Spiel von Silber und zum Spiel von Silber	4

Obr 3. Inventář kostela a fary v Havrani z roku 1824. Titulní strana. Zdroj: SOKA Most, Archiv města Most, inv. č. 2948

Obr 4. Inventář kostela a fary v Havrani z roku 1824. Detail. Zdroj: SOkA Most, Archiv města Most, inv. č. 2948

čet aktového materiálu pak pokračuje přehledem církevních patronátů z let 1938–1943 (inv. č. 5348) a dluhopisů ve prospěch farního kostela z let 1780–1838 (inv. č. 2783). Personálie farářů obsahují roky 1674–1807 (inv. č. 2957–2961 a 2762–2769) a s jednotlivými postavami havraňských farářů souvisejí spisy k pozůstalostním řízením (Jakub Judex, datováno 1660, inv. č. 3907, a Kornelius Kremerius, datováno 1674, inv. č. 3914). O správě kostela a fary v Havrani pojednává inv. č. 2773 a týká se let 1653–1850.

Ve fondu se pak objevuje též několik složek s inventáři kostela a fary v Havrani. Jedná se o inv. č. 2777 (datováno 1846), inv. č. 4329 pro léta 1884–1904, havraňský kostel se objevuje též v inv. č. 1004, tedy ve složce s názvem inventář majetku patronátních kostelů a kaplí z let 1928–1934. Pod inv. č. 2948 najdeme inventáře kostela a fary v Havrani z let 1705–1824. Zde nacházíme zmínky o předmětech s mariánskou tematikou (v inventáři z roku 1705 a 1724 se objevují slovní spojení „Statua inter rosarium“ nebo „nuova Mater Dolorosa“). V nejmladším inventáři z této složky se pak objevuje pojem sochy Panny Marie („aus holz“). Informace o soše však neobsahují žádné podrobnosti vyjma její hodnoty, s největší pravděpodobností se však jedná o sochu z 18. století zmíněnou výše. Doplňující informace k budově kostela pak mohou podat složky s inv. č. 2944–2951 a 2774–2775, které obsahují spisy týkající se opravy kostela, varhan a farní budovy v Havrani a zahrnují roky 1672–1838. Posledním relevantním dokumentem k havraňskému kostelu, který se nachází v archivním fondu Archiv města Most je pak složka s inv. č. 2780, jež obsahuje zprávy o vyloupení kostela v Havrani, která je datována mezi roky 1690–1821. Nejmladšími dokumenty zabývajícími se havraňským kostelem, je poválečná dokumentace jeho stavu, jež byla prováděna v rámci dokumentace církevního majetku pod hla-

vičkou mosteckého Okresního národního výboru. Fond č. NAD 207 Okresní národní výbor Most prochází v současné době reinventarizací, jeho zpracování není kompletní a jedná se tedy o nepřístupný fond. V písemnostech Odboru tajemníka pro věci církevní a Odboru kultury lze však dohledat několik složek datovaných mezi roky 1950–1980, v nichž se nachází přehled předmětů náležejících k havraňskému kostelu, některé z nich včetně fotodokumentace. V žádné z těchto složek však socha Panny Marie s anděly zaznamenána nebyla.

Madona z Havraně

Na objev Madony na statku v Moravěsi jsem byl upozorněn soukromým sběratelem z Třebíče a kontaktoval jsem proto Národní galerii, která ji po určitých peripetiích zakoupila z prostředků Ministerstva kultury do svých sbírek. V Moravěsi je pouze malá kaple z 18. století, proto lze důvodně předpokládat, že by Madona mohla pocházet z kostela sv. Vavřince v Havrani. V současnosti probíhá v restaurátorském ateliéru Národní galerie restaurátorský průzkum sochy a konzervace.³ Jde o trojrozměrnou dřevěnou sochu, vzadu vydlabanou.

Podle sdělení akademické malířky a restaurátorky Markéty Pavlíkové, která provádí restaurátorský průzkum i vlastní restaurování sochy, je zhotovena z jednoho kusu lipového dřeva, pouze hlava pravého anděla je doplněna. Představuje trůnicí Madonu s nahým Kristem, nadnášenou trojicí andělů. Sokl sochy tvoří imaginární oblaka, z nichž vystupuje polopostava anděla, na jehož křídlech spočívají chodidla Madony. Perutě křídel vystupující do prostoru byly druhotně odříznuty. Anděl má jemné rysy obličeje a vlasy stáčené do šíšek jsou ozdobeny čelenkou.

³ Článek o Madoně z Havraně pro Bulletin Národní galerie připravuje v současnosti také Michaela Ottová. V přípravě je také kolektivní monografie věnovaná Madoně z Havraně.

Obr 5. Havraň – kostel sv. Vavřince a fara. Zdroj: SOkA Most, Odbor církevního tajemníka. Inventář

Obr 6. *Madona z Havraně, stav před restaurováním.*

Zdroj: Národní galerie v Praze

Madonu nadnáší ještě dvojice andělů hrajících na hudební nástroje. Jsou zobrazeni v pokleku. Panna Maria je oblečena do spodního šatu přepásaného úzkým páskem. Přes něj má přehozen plášť, v partiích nohou bohatě drapovaný plastickými záhyby. Hlava vejčitého tvaru je nasazena na protáhlém krku. Jemná tvář je charakteristická vysokým čelem, malým nosem, jemnými ústy a mírně vystupující bradou. Charakteristickým rysem je mírný podbradek. Zvlněné vlasy kryla původně rouška spadající na ramena, která byla později seříznutá, patrně z důvodu oblékání sochy. Z tohoto důvodu byly částečně odřezány vlasy. Hlavu Madony i Ježíška původně zdobila barokní koruna, což ukazuje na to, že Madona byla v období baroka uctívána jako milostná.

V pramenech jsme však informace o účtě nenalezli. Madoně chybí pravice, v níž pravděpodobně držela žezlo. V ob-

lasti prsou je socha poškozena, zřejmě do tohoto místa zasahovala Ježíškova pravice, která byla odříznuta. Na pravém stehně Madony sedí nahý Ježíšek, jehož Maria přidržuje levicí tak, že její dlaň je mírně vnořena do Kristova tělíčka, jak je tomu později u Madon krásného stylu (např. Madony Plzeňské). To ji odlišuje od ostatních soch či obrazů této časové vrstvy, kdy Madony (Madona Bečovská, Madona z Kerhartic, Madona z Hrádku u Benešova, Madona z Puschendorfu, Madona na Votivním obraze Jana Očka z Vlašimě) přidržují Ježíška dlaní zabalenou do pláště, což akcentuje svátostný charakter Kristova těla. Hmotné tělíčko Ježíška je poměrně statické a pohyb můžeme zaznamenat v partii nohou, které má Ježíšek překřížený, levé chodidlo bylo odlomeno. Hlava Ježíška, nasazená na krátkém krku, je mírně nakloněna k pravému rameni. Jeho poškozené ruce směřující před tělo zřejmě původně držely jablko či ptáčka.

Ježíškova hlava má kulovitý tvar a její temeno pokrývájí šnekovitě stočené vlasy, částečně seříznuté, a to kvůli barokní koruně. Ježíšek má poměrně výrazné ušní boltce přiléhající k hlavě. Nejbližší analogie pro tento motiv můžeme nalézt u Ježíška na Madoně Bečovské, u Madony z Kerhartic či z Hrádku u Vlašimi. A podobně jako Madona i on má malý podbradek. V období baroka byly seříznuty Ježíškovi genitálie. Ježíšek na Madoně z Havraně má svým hmotným charakterem velice blízko k postavě Ježíška na Madoně z Hrádku u Benešova, na trůnici Madoně v Puschendorfu (Praha 1360–1365, Puschendorf, kostel sv. Wolfganga)⁴ a na Votivním obraze Jana Očka z Vlašimě (kol. 1373, Národní galerie v Praze), totéž můžeme konstatovat o podobě draperie Mariina oděvu na výše zmíněném Votivním obraze a na Madoně z Havraně. Na levé straně se nachází v pokleku zobrazený anděl oblečený do dlouhé košile a hrající na loutngu (kviternu); na pravé pak podobně oblečený anděl hrající na citole (fidulu?). Oba andělé mají vlasy stočené na skráních v typické šišky.

Polychromie na soše není původní. Při restaurátorském průzkumu bylo zjištěno, že Madona měla zlacený plášť a stříbřený šat, a to na černý poliment. Také košilký obou andělů byly stříbřeny na černý poliment. Lemy šatů byly patrně zlacený. Nelze vyloučit, že přes zlacení i stříbření bylo provedeno tónování průsvitnými lazurami. Se zdobením stříbrem se setkáváme u Madon z Kerhartic a Bečova, tedy soch, s nimiž je Madona z Havraně srovnávána i z hlediska výtvarného. Zdobení zlacením či stříbřením navozuje dojem relikviáře, podtrhává úlohu Panny Marie jako královny nebes „zářící“ na nebesích a akcentuje také vizuální dojem u věřících. Panna Maria je nazývána světlem v první a sluncem v páté kapitole *Mariale sive liber de praeclentibus...*,⁵ připisovaném neprávem Arnoštu z Pardubic a vydaném Tovaryštvem Ježíšovým tiskem v roce 1651. Jde o přepis rukopisu, který si Arnošt z Pardubic při-

⁴ Markus HÖRSCH, kat. Nr. 11.13, in: Kaiser Karl IV. 1316–2016., Ausst. Kat. Nürnberg und Prag 2016.

⁵ *Mariale sive liber de praeclentibus et eximiis SS. Dei genetricis Mariae supra reliquias creaturas praerogativis*. Praeae 1651.

Obr 7. Madona z Kerhartic, Madona z Havraně, Madona z Bečova. Stav v průběhu restaurování.

Zdroj: Soukromý archiv Jana Royta

vezl ze svých studií v Itálii a věnoval ho nově založenému klášteři augustiniánů kanovníků v Kladsku. Odtud se pak dostal do Dvorské knihovny ve Vídni (dnes Österreichische Nationalbibliothek Wien, Cod. 1389).

Po stránce ikonografické Madona představuje typus Královny nebes (Regina coeli), oslavované na nebesích andělskými chóry. Nejen v historických zemích Koruny české, ale i v evropském kontextu jsou neobvyklým prvkem u soch Madon andělé nadnášející postavu Madony trůnící na oblaku, nikoliv na hmotném trůnu, jak je tomu například s anděly – bez hudebních nástrojů, přidržujícími draperii za Mariiným trůnem, nadnášejícími či pouze doprovázejícími Mariin trůn. Setkáváme se s nimi například u Madony z mramoru pocházející z Verony (1321, National Gallery, Washington) a ve Slezsku u tzv. Madon na lvu (např. Madona ze Skarbimierze, druhá třetina 14. stol; Madona z Krosnowicz, kol. 1370, Madona z Rybnitz – Damgartner u Rostocku).⁶ Mnohem častěji se andělé nadnášející Mariin trůn vyskytují ve středověké malbě deskové, nástěnné i knižní malbě. Připomeňme si například obraz Madony Rucellai od Duccia di Buoninsegna z let 1285–1286 (Uffizzi, Florencie) či nástěnnou malbu Madony s anděly (Maestà di Assisi) od Cimabueho z let 1285–1286 v dolním kostele v Assisi. Poměrně bohatý je

také výskyt muzicírujících andělů na středověkých obrazech Madon (např. Bernardo Daddi, Trůnící Madona se světci a anděly, kol. 1345, National Gallery of Art, Washington). Blízkou analogií k Madoně z Havraně je Madona na miniatuře rukopisu *Sermologium* (druhá čtvrtina 14. století, Oxford, Bodleian Library, MS Douce 185, fol. 44v).⁷ Zde ale čtveřice andělů s hudebními nástroji v ruce trůn s Pannou Marií pouze doprovází a nenadnáší ho. V našem prostředí určitými předstupni k andělům na Madoně z Havraně je dvojice andělů přidržující „oponu“ za Mariiným trůnem a čtveřice andělů v bočnicích trůnu na Madoně Kladské (kol. 1350, Gemäldegalerie v Berlíně),⁸ a také dvojice andělů přidržující látku (oponu) za Kristem na miniatuře v *Liber Viaticu* Jana ze Středy (před 1364, Knihovna Národního muzea v Praze, fol. 261v).

Řezbář, který Madonu provedl, byl výraznou osobností českého sochařství konce 60. let 14. století, působící v některé z pražských či mosteckých sochařských dílen. První dojem po objevu sochy byl, že jde o sochu blízkou svým výtvarným charakterem Madoně Bečovské (1364–1368, kostel sv. Jiljí v Bečově u Mostu, expozice v kostele Nanebevzetí Panny Marie v Mostu),⁹ hypoteticky připisované Mistru Bečovské madony. Přestože obě sochy vznikly ve stejné době, jsou přibližně stejně vysoké a mají některé shodné

⁶ Albert KUTAL, *České gotické sochařství 1350–1450*, Praha 1962, s. 34–39; Ivo HLOBIL – Jana HRBÁČOVÁ (eds.), *Gotické madony na lvu. Gotische Löwenmadonnen. Splendor et Virtus Reginae Coeli*, Olomouc 2014, s. 126–130.

⁷ Stefan KEMPERDICK, *Deutsche und böhmische Gemälde 1230–1430*, Berlin 2010, s. 40, obr. 42.

⁸ Tamtéž, s. 78–87.

⁹ A. KUTAL, *České gotické sochařství*, s. 24, obr. 24, 28; Jaroslav PEŠINA (ed.), *České umění gotické 1350–1429*, Praha 1970, s. 132, obr. 14; Jan KLÍPA – Michaela OTTOVÁ, *Bez hranic. Umění v Krušnohoří mezi gotikou a renesancí*, Praha 2016, s. 136–137.

Obr 8. Madona s anděly, miniatura v rukopise *Sermologium*. 2. čtvrtina 14. století, Oxford, Bodleian Library, MS Douce 185, fol. 44v. Zdroj: archiv Jana Royta

rysy, nelze přehlédnout i podstatné rozdíly v traktování draperie a zejména pak v pohybu Madony a Ježíška. Ježíšek u trůnící Madony Bečovské je daleko subtilnější, má jiný tvar hlavy a je také výrazně hybnější. Má tak blíže k pojetí Ježíška na trůnící Madoně z Kerhartic (Děčín),¹⁰ která patří do stejné časové vrstvy jako Madony z Havraně a Bečova. U Madony Bečovské jde o složitý, zdánlivě náhodný pohyb Madony i Ježíška, u Madony z Havraně naopak o harmonické vyvážení hmot. Jiný charakter draperie má také Madona z Kerhartic. Je tedy zřejmé, že zmíněné Madony nevytvořil jeden autor, ale nanejvýš můžeme zvažovat vznik zmíněných soch v jedné dílně. Charakterem záhybů i pojetím dítěte Ježíše měl autor blízko dobovému malířství, které reprezentují taková díla jako Votivní obraz Jana Očka ze Středy, iluminátoři Liber Viaticu Jana ze Středy či Evangeliáře Jana z Opavy. Odborná literatura předpokládá, že Madona Bečovská byla součástí skříňového retáblu.¹¹ Podobně tomu může být i u Madony z Havraně. Analogii nacházíme v již zmíněném oltáři z Puschedorfu, avšak zde byla původní skříň značně upravena v 15. století.

Otázkou zůstává, zda Madona pochází přímo z kostela sv. Vavřince v Havrani. Jak prokázala v úvodu tohoto příspěvku Markéta Macháčová, na základě pramenů to spolehlivě doložit nelze. Zmiňuje, že v knihách a spisech fondu Farní úřad Havraň se neobjevuje žádná zmínka o soše Panny Marie. Dále uvádí, že v 15. století vlastnil část

vsi Havraň rod Koldiců a později Jiří Opl z Fictumu, který v roce 1496 Havraň věnoval městu Most na nábožné a dobročinné skutky chudiny města Mostu. Od té doby byla ves pod správou mostecké městské rady,¹² která vykonávala ke kostelu sv. Vavřince patronátní právo. Právě v městských písemnostech (inv. č. 2948) objevila inventáře kostela a fary v Havrani z let 1705–1824. Zde se objevují zmínky o předmětech s mariánskou tematikou. V inventáři z roku 1705 a 1724 se vyskytují zmínky o „Statua inter rosarium“ či „nuova Mater Dolorosa“. Jde však spíše o poukaz na Pannu Marii růžencovou, obklopenou velkým růžencem a možná zavěšenou ve vítězném oblouku kostela či Pannu Marii Bolestnou (případně Pietu). V nejmladším inventáři z této složky je pak blíže specifikován materiál – „aus holz“, z něhož je socha Panny Marie vyřezána. Informace o soše však neobsahují žádné podrobnosti vyjma její hodnoty. Z průzkumu Madony z Havraně víme, že některé její partie byly seříznuty, aby mohla být oblékána. Upraveny byly také vlasy Panny Marie a Ježíška pro snadnější nasazování korunek. To jsou indicie, že socha byla v období baroka uctívána jako milostná. V inventářích kostela v Havrani však žádné zmínky o korunkách či oblečcích pro sochu nenalzáme. Socha není také zmíněna ve farářských relacích z let 1676 a 1776.¹³ Mohla být tedy do Havraně přenesena odjinud. Nabízí se některý z mosteckých kostelů, neboť Havraň po značnou dobu své existence náležela mezi mostecké městské statky. Navíc ve farářské relaci z roku 1700 je uctívána mariánská socha v Mostě vzpomenuť.¹⁴ V Oblastním muzeu a galerii v Mostě je ve fondech vedena socha Madony z Havraně, ale jde pouze o devocionální kopii Panny Marie Svatohorské, patrně z přelomu 18. a 19. století, která sloužila spíše k soukromé zbožnosti.

S velkou pravděpodobností socha z Havraně vznikla v některé z pražských řezbářských dílen. Avšak vzhledem k tomu, že Madona Bečovská i Madona z Havraně byly nalezeny v obcích v blízkosti Mostu, můžeme hypoteticky uvažovat i o tom, že dílna, která obě sochy vyřezala, sídlila v královském městě Mostu. Nemůžeme také vyloučit, že v této dílně byla vytvořena Madona z Kerhartic či Madona Zahražanská (70. léta 14. století). Vzhledem k majetkovým poměrům v Havrani se zdá, že socha nemusela být určena přímo pro kostel v Havrani, ale byla sem druhotně přenesena z některého z mosteckých středověkých kostelů. Objev Madony z Havraně, která má i v evropském kontextu velice inovativní ikonografii – anděl s hudebními nástroji nadnášející Pannu Marii, potvrzuje neobyčejnou bohatost fondu středověkých památek na území severozápadních Čech.

¹⁰ Aleš MUDRA, *Trůnící madona z Kerhartic v děčínském muzeu. (Příspěvek k poznání řezbářství třetí čtvrtiny 14. století v Čechách)*, in: Ústecký sborník historický, Ústí nad Labem 2005, s. 47–66.

¹¹ J. KLÍPA – M. OTTOVÁ, *Bez Hranic*, s. 136.

¹² A. PROFOUS – V. ŠMILAUER – J. SVOBODA, *Místní jména v Čechách*, s. 600.

¹³ Jan ROYT, *Obraz a kult v Čechách v 17. a 18. století*, Praha 1999, s. 231–235.

¹⁴ Tamtéž, s. 234.